

HUSZADIK SZÁZADI DOKUMENTUMOK

Az Országépítő 96/2 és 96/4 számában (Huszadik századi dokumentumok 1. és 2.) ismertettük Rudolf Steiner 1917 júliusában Ausztria-Magyarország királyához és miniszterelnökéhez eljuttatott memorandumát az általa hozzáfűzött magyarázatokkal.

Rudolf Steiner meg volt győződve arról, hogy a memorandumban felvázolt társadalmi-politikai eszmék alapját képezhetik a központi hatalmak külpolitikájának és egy olyan békejavaslatnak, amely a wilsoni diktátummal szemben biztosíthatná az európai népek jövőbeni fejlődését.

Meggyőződésünk, hogy ha a memorandumban ismertett hármas tagozódású társadalom praktikus gondolatai annak idején megértésre találtak volna, akkor a Párizs környéki békeszerződésekkel létrehozott újabb európai katasztrófa elkerülhető lett volna. Otto Schilly mondta egy televíziós interjúban: Ha Steinert a század elején Közép-Európában megértették volna, akkor nincs második világháború.

Az is meggyőződésünk, hogy Steiner szociális politikai eszméi a mai napig semmit nem veszítettek aktualitásukból. Ezért közöljük most harmadik dokumentumként Polzer-Hoditz gróf 1930-ban megfogalmazott memorandumát melyben Polzer megkísérli számos európai vezető személyiség emlékezetébe idézni Rudolf Steiner intését és javaslatait.

Steiner halála óta a mai napig ez volt az egyetlen nagy formátumú vállalkozás, amely megkísérelte felhívni számos vezető politikus figyelmét a hármas tagozódású szociális organizmus korunk által megkövetelt eszméjének megértésére és megvalósítására.

A 60-70, elsősorban közép-európai vezető személynek megküldött levélre csaknem mindenki válaszolt. A legmélyebb megértést tanúsító választ Polzer szerint a Német Nemzeti Bank elnöke, Dr. Schacht küldte. Polzer személyesen is tárgyalt Masarykkal Brüsszelben, Schöber szövetségi kancellárral Bécsben, Popovici román miniszterrel Karlsbadban, de válaszolt Mussolini, Harriott francia miniszter és a többi címzett is.

Polzer gróf reménye, hogy létrejöjjön a memorandumot megértő államférfiak nemhivatalos találkozója, meghiúsult. 1930 szeptemberében az NSDAP Adolf Hitler pártja komoly szavazattöbbséget ért el a választásokon. A hármas tagozódás eszméje ismét feledésbe merült. Apokaliptikus kor vette kezdetét.

Kálmán István

Ludwig Polzer-Hoditz gróf (1869-1945) Prágában született. Életének nagy részét Ausztriában, Cseh- és Magyarországon töltötte. Legfőbb feladatának a Közép-Európa és a szláv kelet közötti hid megépítését tekintette. Másokkal együtt küzdött azért, hogy a wilsoni programmal szemben a steineri hármas tagozódás világtörténelmi alternatívájának megvalósítását segítse. Pályafutását katonaként kezdte. Tagja lett előbb a Teozófiai, majd az Antropozófiai Társaságnak. *Kampf gegen den Geist. Das Testament Petrus des Grossen* (Harc a szellem ellen. Nagy Péter végrendelete) című könyvében a specifikusan közép-európai feladattal szemben álló nagystílú okkult politikai terveket tárta föl. Fő műve: *Das Mysterium der europäischen Mitte* (Az európai közép misztériuma).

Graf Ludwig von Polzer-Hoditz POLITIKAI MEMORANDUM 1930

I. Tanácstalanság Európában és használhatatlan megmentési kísérletek

Európában sokat beszélnek a nyugati kultúra hanyatlásáról. Az élet nehézségei – elsősorban Közép-Európában – mérhetetlenné fokozódnak. A könnyítéstük érdekében alkalmazott eszközök csak még tovább növelik őket. A kölcsönök fölvételével (Young-terv) keresett kiút halált hozó kábítószerként hat a szociális organizmusban. Az életproblémákat pusztán gazdasági és jogi problémáknak tekintik. Semmit nem változtak az uralkodó gondolkodási szokások, melyek a népek kárára, és csak némely sematikus állammechanizmus hasznára kirobantották a világháborút. Az emberek semmit nem tanultak.

Ugyanaz a gondolkodás, mely korábban államokkal operált, ma kontinensekkel teszi ugyanezt. Ezért sürgetik mindenütt egy államok fölötti mechanizmus létrehozását, amely azonban az államerőket csak még pusztítóbbá tenné.

Európa ma úgy áll Amerika és Ázsia között, ahogy 1914 előtt Közép-Európa állt a nyugati államok és Oroszország között. Anglia ingadozik Amerika és Európa között, nem dönt, pozíciója egészen bizonytalanná vált.

Páneurópa, ahogy koncipiálják, a legjobb esetben is csak egy államok fölötti képződmény, egy szervezett háborús szintér lehet az Amerika és Ázsia közötti erőszakos hatalmi küzdelemben, amely Amerika adása marad és ezáltal az amerikai akarati irány szervévé válik. A *hivatali nem viselő* közép-európai népesség életlehetőségei ezáltal kényszerűen tovább esökkennek, az európai népeket eladják és fölládozzák.

Az európai népek Amerikához fűzött reményei éppolyan illúziók, mint azok, melyeket a világháború alatt Közép-Európában hallhattunk. Amerika kegyeinek hajhászása teljességgel haszontalan, ha nem akarunk rabszolgaszerepet vállalni.

A többségekkel szemben a kisebbségek külsőséges, mechanikus, pusztán kvantitatív gondolkodással nem kerülhetnek a felszínre. A mainál erőteljesebb, másfajta gondolkodásból kell erőt meríteniük, s ez a másfajta gondolkodás nemcsak önmaguk megtartásához szükséges, hanem az egész emberiség gyógyításához és felemeléséhez is.

Szellemi tanácstalanságból mindenütt diktátor után kiáltanak. Gyógyulást kizárólag hatalomtól és külső rendtől várnak. De a rendező hatalom önmagában soha nem produktív. Így új, hatalmas katasztrófák készülnek elő. Ritka, hogy szellemileg hatékony eszmék után kiáltanak. Az emberek olyan mélyen süllyedtek a materializmusba, hogy eszmészerűen csak külső, kvantitatív sikerekből tudnak kiindulni és a sikertelenségből nem hajlandók tanulni.

És mégis, az európai kultúra és ezzel egyáltalán a kultúra megmentésének útját 1917-ben már megmutatták, a megmentő szó már elhangzott. Csak az emberek nem akarták meghallani. Közép-Európa szellemileg is kapitulált.

Ezzel a memorandummal azt a szándékot követem, hogy Európa szükséghelyzetében még egyszer emlékeztessék erre a szóra.

Dr. Rudolf Steiner, aki 1925. márc. 30-án a Basel melletti Dornachban, a Goetheanumban halt meg, a szociális organizmus hármastagozódásához egy olyan korban adott impulzust, amikor még sokkal több lett volna menthető, mint ami ma még menthető.

Mégis, soha sincs túl késő, hogy ezeket a gondolatokat tettekre váltsuk. Minden elmulasztott nap növeli azt a katasztrófát, mely az emberiség felé közelít. Ha a vezető emberek nem lépnek ki régi gondolkodási szokásaikból, újból és újból pusztító hatalmak eszközeivé fognak válni.

Oroszországban, ahol nem félték ezeknek a régi gondolkodási szokásoknak legvégső konzekvenciáitól, ott pusztító hatalmuk elég világosan megmutatkozik; erről az oldaláról azonban nyugaton nem akarják szemügyre venni a bolsevizmust.

II. Az emberiség fejlődése által megkövetelt szükséges jövőbeli újjaalakítás

Az európai kultúra és ezzel az emberiség legfontosabb részének megmentése lehetetlen, ha egyrészt a szabad, államilag nem privilegizált szellemi élet, másrészt a politikai-állami léttől független gazdaság akarása nem válik tette.

Az ehhez való átmenet iniciatívájának Európa legfenyegetettebb részéből, vagyis Közép-Európából kell kiindulnia. Egy ilyen iniciatíva megragadásával Közép-Európa reálisabb szolgálatot tehetne Európa többi részének, mint a Young-terv megvalósításával és az európai népek elvesztett szimpátiáját is visszahódíthatná.

a./ Szellemi élet

A műveltség és jólét virágzását biztosító emberi kultúra kiindulópontja mindig a szellemi életben rejlik. A szellemi élet megköveteli a szabadságot, aminek feltétel nélkülségét az emberek kényelmességéből és félelemből még kevésbé értik meg. A szellemi életben szükség van konkurenciára, minden demokrácia pusztító.

A szellemi élet hierarchikus tagozódása, ha szabadság uralkodik benne, kényszer nélkül fog megvalósulni.

Egy nép nemzeti képességei és előnyei a szellemi életben mutatkoznak meg. Egy nép individuális teremtő erejének egyre inkább el kell vesznie, ha valóságos szabadság helyett csak politikai csoportok kollektív szabadsága áll fenn. A szellemi életben az állami privilegizálás az emberiség minden szükséges fejlődését akadályozza. Állami privilegizálás mellett csak torz szellemi élet fejlődhet, melyet az önzés és politikai csoportellentétek szolgálatába lehet állítani. Így azonban a szellemi élet visszamarad és a lelki kultúra nem tud lépést tartani a technikai haladással. Az emberek mechanikus erők szolgáivá süllyednek, brutalitásuk fokozódik, míg lelki erők gyengülnek. Mindez olyan betegségeket idéz elő, melyek fokozódnak, ma még nagyon rejtett tébolyultságban mutatkoznak meg. A gazdasági életben mindenütt megnyilvánuló rablógazdálkodás az emberek öröklött és megszerzett szellemi képességeire és derekasságára is kiterjed. A gyermekek nevelése, a betegek gyógyítása, a joggyakorlat a szellemi erők és állami hatalom

összefonódása következtében ijesztő mélypontra süllyed.

Az ifjúság elementáris erővel kezd rákérdezni az élet értelmére és a vezető körök nem tudnak kielégítő választ adni. A tanácsstalanság egyetlen, még nyitott menekülési lehetősége az agnoszticizmus.

b./ Gazdasági élet

Európa gazdasága soha nem lesz képes újra fölemelkedni, ha Közép-Európa egyes államai gazdaságilag is a politikai határok szerint rendezkednek be. Minél inkább ezt teszik, annál reménytelenebbé kell válnia a gazdasági helyzetnek. A gazdaságot ki kell vonni az egyes politikai államok szuverenitásából – az államok tekintélyének (hitelességének) érdekében is – és egy olyan gazdasági tanács kezébe adni, melyben gazdasági tapasztalatokkal rendelkező embereknek asszociatív tanácsadással, szabad elhatározással kell megállapodásra jutniuk.

Aki ma figyelmesen szemléli a gazdaságot, az föl fogja ismerni, hogyan próbálja a gazdaság – saját szükségszerűségeit követve – állandóan leküzdeni azokat az akadályokat, melyeket az államok – csupán presztizskérdésből – útjába állítanak. Emberi kötelesség fölébreszteni azt a tudatot, hogy az értelmet követve ne akadályozzuk, hanem a hatalom leépítésével támogatassuk ezt a folyamatot.

A gazdasági tanács első alapelve az kell legyen, hogy a gazdasági szükségszerűségeket semmilyen politikai gondolatnak nem szabad megzavarnia. A meghozott gazdasági döntéseket semmilyen politikai testületnek nem kell jóváhagynia, de nem is szabad azokat törvényként, vagyis hatalommal végrehajthatónak elgondolni.

Így bebizonyosodna, hogy a gazdasági élet a maga három tényezőjével – termelés, kereskedelem, fogyasztás – csakis akkor virágozhat a közösség javára, ha tisztán gazdaságilag alkalmazkodó, politikától mentes vezetés alatt áll.

A gazdasági életet sohasem szabad hierarchikusan tagolni.

A különböző gazdasági ágak szabad megegyezésén és egyetértésén alapuló asszociatív szerveződések a finanszírozást nem arany-alapon, hanem az elidegeníthetetlen, de nem állami tulajdonú termelőeszközök alapján, saját hatáskörükben fogják megoldani. A fizetési eszközöknek a különböző asszociatív csoportokon belül kell áramolniuk.

A politikai-állami és a gazdasági erők leghatalmasabb összefonódását jelenleg a gazdasági kamararendszer jelenti. Ugyanez érvényes a szellemi életben is, pl. az orvosi kamara esetében.

Lehetetlen elérni a politikától mentes, virágzó gazdaságot ha a politikai határok itt is érvényesek.

Az idegen uralom alatt álló gazdasághoz való kötöttsége következtében Közép-Európa gyenge politikai ereje saját népességének korbácsává fog válni. A Közép-Európában uralkodó ilyen viszonyok révén a politikai-állami szervek a szükségszerűen az idegen politikai uralom pusztító végrehajtó szerveivé válnak.

c./ Állami biztonsági szolgálat

A politikai-állami kötelezettségek közül ma egyedül a rendőri és katonai kötelezettségek jogosultak. A közép-európai államok szuverenitásának csupán ezekre kellene

korlátozódnia, akkor az állami élet természetszerűen konzervatívan alakulna. Az elmúlt évek ezt bizonyították. Ezen az állami területen jogosult a demokrácia.

III. A megvalósítás lehetőségei

Mindenekelőtt arra van szükség, hogy Közép-Európa – melynek az a feladata, hogy a nemzeti vonásokat közösen, kölcsönös kiegészítésben ápolja – ösztönzést adjon új, praktikus és szellemi eszmék megvalósításához. Az emberek az egész Földön – anélkül, hogy ezt tudatosították volna – ténylegesen erre vártak. Azonban Közép-Európa is csak hatalmi és birtoklási igényeit hangoztatta. Kisebbségből akarták kiüldöztetni, kvantitatíve a többséget kényszeríteni. Ez volt a gyűlölet valódi oka.

A kommunizmus, a legszellemtelenebb állampelfogás – és nem is új, hanem a legrégebbi – sohasem hozhat az emberiség számára mást, mint pusztulást.

A mai viszonyok mellett nem lehet elvárni, hogy a szellemi és gazdasági területen fönnálló állami jogkörök likvidálásának szükséges impulzusát maga az állam ragadja meg. Ezért a Népszövetség, ami a valóságban államszövetség, semmit nem érhet el.

Az új eszmék megvalósításának előkészületeit azonban soha nem lenne szabad azonnal nyilvános vitára bocsátani.

A viszonyok újrendezésének kezdete, vagyis az utolsó lehetőség, hogy Európa – és ezzel az emberiség – kultúráját a legszörnyűbb katasztrófák nélkül meg lehessen menteni, csak úgy történhet meg, hogy az összes közép-európai állam néhány vezető személyisége nemhivatalosan, a kényszerítő szükségzerűségek magasabb áttekinthetőségétől vezetve összejönne és minden állami, diplomáciai és bürokratikus formalitás mellőzésével szabadon egy közös akarati impulzusban összekapcsolódva megbeszéléseket folytatna és azután a saját államán belül ezen céloknak megfelelően működne.

Ha ilyen államférfiak nem találhatók, akkor az ebben a memorandumban lefektetett gondolatok csak egy későbbi korban, az európai népesség nagy részét áldozatul követelő legfélelmetesebb katasztrófák után valósulhatnak meg.

Hogy ezen a valóban új szociális renchez vezető úton hogyan kell járni, azt minden közép-európai állam maga, szabadon határozhatja meg. A különböző közép-európai lehetőségek és képességek közötti differenciálódás éppen ezáltal juthat érvényre.

Ezt az átmenetet értelemszerűen minden állam a maga népességének sajátos adottságai szerint különbözőképpen vinné véghez és ezzel mégis az egészet szolgálhatná, ha a megadott átfogó nézőpontok szerinti irányhoz hű maradna.

Nincs kártékonyabb téveszme, mint az, amely az egész, rendkívül differenciált emberiségre egyetlen szociális sablont akar intellektuálisan és csupán kiüldöztetve, szervezettel rákényszeríteni.

Ha azonban morális és praktikus eszmék állnának adott esetben az érték vívott fegyveres harc mögött, akkor ez a harc ezáltal szellemi, emberhez méltó háttérrel kapna, ami az egész emberiség érdekében reálisan segítené a győzelmes kimenetelt.

(Ford: Kádas Ágnes)

Hclyes Gábor

LEVÉL POLZER-HODITZ GRÓFNAK

Tisztelt Gróf úr!

Mivel Ön 1945-ig élt, ezért még volt alkalmam látni, hogy az 1930-ban kelt memorandumában megfogalmazott veszélyek miként öltöttek testet a második világháború történéseiben. Így talán érdeklődésére tarthat számot a memorandumban érintett területek állapotának vázlatos ábrázolása az ezredforduló tájékán, magyarországi szemszögből megfogalmazva. Igyekszem a tények tablószerű bemutatására szorítkozni, Önre bízva az okok és következmények megítélését.

A második világháború után Közép-Európa, mint fogalom, eltűnt. *Páneurópa*, az Ön által megjósolt módon, szervezett háborús hadszíntérré alakult Amerika és Ázsia között. A vasfüggönynek nevezett törésvonal Németországot is kettészelte. A szláv, magyar, román népek a szovjet zónához kapcsolódtak, a latin népek az amerikai érdekszférához. Két katonai és gazdasági tömb alakult ki. Mivel a két győztes hatalom a háború okozójaként Közép-Európát jelölte meg, így ettől kezdve háborús uszításnak számított Közép-Európa felidézése. A világbéke zálogának a két tömb közötti katonai erőegyensúly számított. A harmincas években született nemzedék aktív életének jórésze tehát ebben az állapotban telt el, és sokáig úgy látszott, itt évszázadokig nem is lesz változás, hacsak ki nem tör a végső háború.

Azonban a 80-as évek végére a keleti tömb gazdaságilag csődbe jutott. A Szovjetuniót új formációk váltották fel, aminek Közép-Európa szempontjából több kihatása is volt. Megszűnt a fegyverekkel alátámasztott ideológus államhatalom dominanciája a volt szocialista országokban, az egypárt-rendszert felváltotta a parlamenti demokrácia. Németország egyesült, a szovjet megszállók kivonultak. Úgy tűnt, hogy végre ismét lehetőség nyílik Közép-Európa számára, hogy önmagára rátaláljon. Az eltelt néhány év azonban más képet mutat.

Bebizonyosodott, hogy az a hatalmas törés, ami még az Első Világháború nyomán keletkezett Közép-Európában, korántsem gyógyult be. Ennek legkirívóbb jele az elképesztően brutális jugoszláv háború volt a 90-es évek első felében. A volt Monarchia utódállamai között ugyancsak nem csökkentek az ellentétek. Csehszlovákiának ugyan sikerült békésen kettéválnia, Közép-Európa államai ma egymásra mégis mint konkurensek tekintenek az ellenfél nélkül maradt nyugati gazdasági és katonai tömb jóindulatáért vívott harcban.

Mivel a további folyamatok időben nagyon közel esnek a jelenhez, így nehéz a teljes közép-európai térségre érvényes általános megállapításokat tenni. A rendszerváltáshoz az egyes volt szocialista országok más és más állapotban érkeztek el, ami egyénileg színezi az itt zajló eseményeket. A kissé bővebben ábrázolandó magyar változat talán nem minden elemében szimptomatikus, mégis jól példázhat bizonyos közös vonásokat. Az ellenzéki erők Magyarországon a korábbi bolsevik vezetők politikai életéből történő eltávolítását célozták meg, miközben ugyanúgy bíztak a